

Bibliography (transliterated): 1. Bilotserkivs'kyy, O. B. "Analiz vyrobnytstva elektroenerhiyi v Ukraini z vykorystannyam pokaznykiv dynamiky." *Visnyk NTU "KhPI"*. No 1. 2008. 148–153. Print. 2. Bilotserkivs'kyy, O. B. and N. V. Shyryayeva. "Rozrobka ekonometrychnoyi modeli vyrobnytstva elektroenerhiyi v Ukraini za 2000-2005 r.r." *Materialy Mizhnar. nauk.-prakt. konf. "Problemy sotsial'no-ekonomichnoho rozvytku pidpryyemstv"*. Kharkov: NTU "KhPI", 2008. 63–64. Print. 3. Bilotserkivs'kyy, O. B., N. V. Shyryayeva and A. I. Lisnycha. "Vykorystannya ryadiv dynamiky dlya analizu vyrobnytstva elektroenerhiyi v Ukraini za 2008-2009 roky." *Visnyk NTU "KhPI"*. No. 18. 2009. 89–94. Print. 4. Bilotserkivs'kyy, O. B., Yu. I. Lerner and P. O. Havrys'. "Prohnozuvannya operatsiynykh vytrat iz vykorystannyam avtorehresiynykh modeley." *Visnyk NTU "KhPI"*. No. 11. 2012. 129–139. Print. 5. Kremer, N. Sh. and B. A. Putko *Jekonometrika: ucheb. dlja vuzov*. Moscow: YuNYTY-DANA, 2005. Print. 6. <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Надійшла (received) 17.03.2015

УДК 658

С.М. ПОГОРЕЛОВ, канд. екон. наук, доц., НТУ «ХПІ»;
О.В. ЛЕДЕНКО, студент НТУ «ХПІ»
О.А. МАТЯЖ, магістрант НТУ «ХПІ»

ДОСЛІДЖЕННЯ ШЛЯХІВ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Становлення ринкової системи господарювання та розвиток досконалих конкурентних відносин між її суб'єктами в Україні вимагають впровадження одночасно керівного та керованого організаційно-економічного механізму. У статті висвітлено основні поняття ефективності роботи підприємства. Розглянуто групи показників системи економічної ефективності діяльності та визначено основні шляхи підвищення ефективності роботи підприємства.

Ключові слова: ефективність, напрями підвищення ефективності роботи підприємства, результативність, конкурентоспроможність, розвиток підприємства.

Вступ. Становлення ринкової системи господарювання та розвиток досконалих конкурентних відносин між її суб'єктами в Україні вимагають впровадження одночасно керівного та керованого організаційно-економічного механізму, здатного забезпечити стабільне ефективне високоприбуткове функціонування найважливіших структурних одиниць – промислових підприємств – та мобільно інтенсифікувати відтворювальні процеси як на локальному, так і на глобальному рівнях. Отже, на практиці важливо знайти дійові напрями підвищення ефективності функціонування підприємств.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Методологічним фундаментом здійснення дослідження обраної тематики стали праці провідних вчених, фахівців, науковців, зокрема дослідженням показників підвищення ефективності роботи підприємства займалися І.М. Бойчик, О.О.

© С.М. Погорелов, О.В. Леденко, О.А. Матяж, 2015

Гетьман, І.В. Ковальчук, С.Ф. Покропивний, Ю.В. Пономарьова, В.А. Сідун, В.М. Шаповал та інші. Однак нестабільність та невизначеність сучасних економічних умов функціонування підприємств потребують подальшого дослідження і визначення адекватних вимогам сучасності шляхів стабілізації та можливого підвищення ефективності їх роботи.

Метою статті є дослідження показників системи економічної ефективності діяльності підприємств для подальшого визначення основних шляхів підвищення ефективності їх роботи в сучасних умовах господарювання. Виклад основного матеріалу. Ефективність виробництва – це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу.

Постановка проблеми. Для практичного розв'язання завдань управління ефективністю важливого значення набуває класифікація резервів підвищення ефективності та детальний аналіз їх значення для підприємства. Проблема визначення економічної ефективності діяльності підприємства пов'язана з визначенням відповідного критерію ефективності і формуванням системи показників. При цьому визначення загальної ефективності діяльності підприємства вимагає врахування багатьох чинників. Саме тому комплексне вирішення проблеми пошуку можливих шляхів підвищення ефективності роботи підприємств є складним, але водночас надзвичайно актуальним завданням.

Матеріали досліджень. Ефективність виробництва – це узагальнене і повне відображення кінцевих результатів використання засобів, предметів праці і робочої сили на підприємстві за певний проміжок часу. Загальну економічну ефективність виробництва ще називають загальною продуктивністю виробничої системи [1]. Головною ознакою ефективності (продуктивності) може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу [3]. Проблема підвищення ефективності виробництва полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожен одиницю затрачених трудових, матеріальних, фінансових та інших ресурсів. Тому критерієм ефективності виробництва в макроекономічному масштабі є зростання продуктивності суспільної праці. Кількісне вираження цього критерію відображається через систему показників економічної ефективності виробництва. Ця система містить такі групи показників:

1) узагальнюючі показники економічної ефективності виробництва (рівень задоволення потреб ринку, виробництво продукції на одиницю витрат ресурсів, витрати на одиницю товарної продукції, прибуток на одиницю загальних витрат, рентабельність виробництва, народногосподарський ефект від використання одиниці продукції);

2) показники ефективності використання живої праці (трудомісткість одиниці продукції, відносне вивільнення працівників, темпи росту

продуктивності праці, частка приросту продукції за рахунок росту продуктивності праці, коефіцієнт ефективності використання робочого часу, економія фонду оплати праці, випуск продукції на 1 грн. фонду оплати праці);

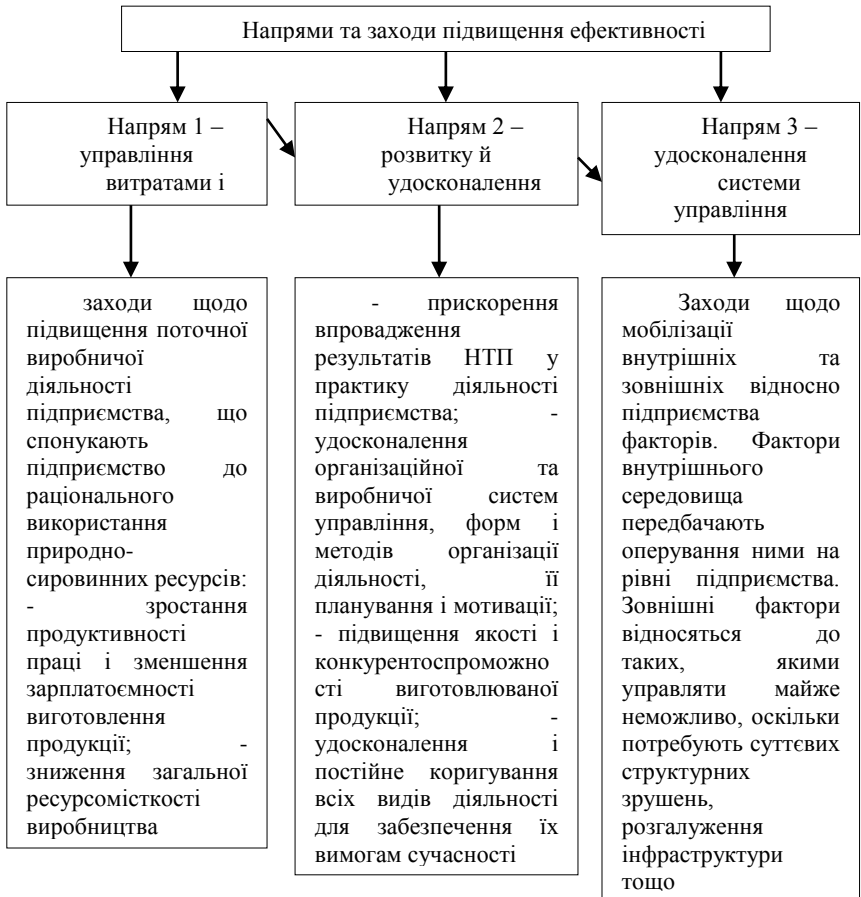

Рис. 1 – Напрями підвищення ефективності роботи підприємств

3) показники ефективності використання основних виробничих фондів (фондовіддача основних фондів, фондомісткість продукції, рентабельність основних фондів, фондовіддача активної частини основних фондів);

4) показники ефективності використання матеріальних ресурсів (матеріаломісткість продукції, матеріаловіддача, коефіцієнт використання найважливіших видів сировини і матеріалів, витрати палива і енергії на 1 грн.

чистої продукції, економія матеріальних витрат, коефіцієнт вилучення корисних компонентів із сировини);

5) показники ефективності використання фінансових коштів (коефіцієнт оборотності обігових коштів, тривалість одного обороту нормованих оборотних коштів, відносне вивільнення обігових коштів, питома капіталовкладення, капіталовкладення на одиницю введених потужностей, рентабельність інвестицій, строк окупності інвестицій);

б) показники якості продукції (економічний ефект від поліпшення якості продукції, частка продукції, яка відповідає кращим світовим і вітчизняним зразкам, тощо).

Під резервами підвищення економічної ефективності виробництва розуміють невикористані можливості збільшення випуску продукції в розрахунку на одиницю сукупних витрат завдяки більш раціональному використанню усіх видів ресурсів підприємства. Основні чинники підвищення ефективності виробництва – це підвищення його технічного рівня, вдосконалення управління, організації виробництва і праці, зміна обсягу і структури виробництва, поліпшення якості природних ресурсів та інші. Взагалі всі заходи підвищення ефективності функціонування підприємств можна звести до трьох напрямків (рисунок 1):

- 1) управління витратами і ресурсами;
- 2) розвитку й удосконалення виробництва та іншої діяльності;
- 3) удосконалення системи управління підприємством та всіма видами його діяльності.

Результативність виробництва як найважливіший компонент для визначення його ефективності не варто тлумачити однозначно [2, с. 469-470]. Необхідно розрізнати:

- кінцевий результат процесу виробництва, що відбиває матеріалізований результат процесу виробництва, який вимірюється обсягом продукції в натуральній і вартісній формах;

- кінцевий народногосподарський результат роботи підприємства або іншої інтеграційної структури як первинної автономної ланки економіки, який включає не тільки кількість виготовленої продукції, а також її споживчу вартість. Кінцевим результатом процесу виробництва (виробничо-господарської діяльності підприємства) за певний період часу є чиста продукція, тобто новостворена вартість, а фінансовим результатом комерційної діяльності – прибуток (прибутковість) [3, с. 450].

Формуючи систему показників ефективності діяльності суб'єктів господарювання, доцільно дотримуватися певних принципів, а саме:

- забезпечення органічного взаємозв'язку критерію та системи конкретних показників ефективності діяльності;
- відображення ефективності використання всіх видів застосовуваних ресурсів;

- можливості застосування показників ефективності до управління різними ланками виробництва на підприємстві (діяльності в організації);
- виконання провідними показниками стимулюючої функції в процесі використання наявних резервів зростання ефективності виробництва (діяльності) [3, с. 453-454].

Рівень рентабельності всіх суб'єктів господарювання залежить від величини прибутку, товарної продукції, витрат виробництва, величини основних виробничих фондів і нормованих обігових засобів. Важливими факторами, які забезпечують зростання прибутку та рентабельності підприємства, слугують зростання продуктивності праці, економія матеріальних ресурсів, підвищення фондодідачі та рівня технічного прогресу, а саме: механізації та автоматизації трудомістких технологічних процесів, удосконалення організації виробництва та ін. Якомога повніше врахування підприємством таких факторів сприятиме підвищенню ефективності його діяльності [4, с. 188].

Результати досліджень. Дослідивши напрями та заходи підвищення функціонування підприємств, виникає необхідність конкретизації напрямків дії та використання головних внутрішніх і зовнішніх чинників підвищення ефективності діяльності суб'єктів господарювання, серед яких потрібно виділити:

1) технологію. Технологічні нововведення, особливо сучасні форми автоматизації та інформаційних технологій, справляють найістотніший вплив на рівень і динаміку ефективності виробництва продукції (надання послуг). За принципом ланцюгової реакції вони спричиняють суттєві (нерідко докорінні) зміни в технічному рівні та продуктивності технологічного устаткування, методах і формах організації трудових процесів, підготовці та кваліфікації кадрів тощо;

2) устаткування. Устаткуванню належить провідне місце в програмі підвищення ефективності передовсім виробничої, а також іншої діяльності суб'єктів господарювання. Продуктивність діючого устаткування залежить не тільки від його технічного рівня, а й від належної організації ремонтно-технічного обслуговування, оптимальних строків експлуатації, змінності роботи, завантаження в часі тощо;

3) матеріальні ресурси. Матеріали та енергія позитивно впливають на рівень ефективності діяльності, якщо розв'язуються проблеми ресурсозбереження, зниження матеріаломісткості та енергоємності продукції (послуг), раціоналізується управління запасами матеріальних ресурсів і джерелами постачання;

4) готову продукцію (вироби). Пропоновані підприємством для реалізації продукти праці мають з'явитися на ринку в потрібному місці, у потрібний час і за добре обміркованою ціною. У зв'язку з цим суб'єкт діяльності має стежити за тим, щоб не виникало будь-яких організаційних та

економічних перешкод між виробництвом продукції (наданням послуг) та окремими стадіями маркетингових досліджень;

5) працівників. Основним джерелом і визначальним чинником зростання ефективності діяльності є працівники – керівники, менеджери, спеціалісти, робітники. Ділові якості працівників, підвищення продуктивності їхньої праці багато в чому зумовлюються дійовим мотиваційним механізмом на підприємстві, підтриманням сприятливого соціального мікроклімату в трудовому колективі;

6) організацію і системи. Єдність трудового колективу, раціональне делегування відповідальності, належні норми керування характеризують належну організацію діяльності підприємства, що забезпечує необхідну спеціалізацію та координацію управлінських процесів, а отже, вищий рівень ефективності (продуктивності) будь-якої складної виробничо-господарської системи;

7) методи роботи. За переважання трудомістких процесів досконаліші методи роботи стають достатньо перспективними для забезпечення зростання ефективності діяльності підприємства. Постійне вдосконалення методів праці передбачає систематичний аналіз стану робочих місць та їхню атестацію, підвищення кваліфікації кадрів, узагальнення та використання нагромадженого на інших підприємствах позитивного досвіду;

8) стиль управління. Стиль управління поєднує професійну компетентність, діловитість і високу етику взаємовідносин між людьми та практично впливає на всі напрямки діяльності підприємства;

9) державну економічну та соціальну політику. Державна економічна і соціальна політика істотно впливає на ефективність суспільного виробництва;

10) інституціональні механізми. Для безперервного підвищення ефективності діяльності всіх суб'єктів господарювання держава має створити відповідні організаційні передумови, що забезпечуватимуть постійне функціонування на національному, регіональному чи галузевому рівнях спеціальних інституціональних механізмів: дослідних організацій, навчальних центрів, інститутів, асоціацій тощо;

11) інфраструктуру. Важливою передумовою зростання ефективності діяльності підприємств є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури. Нині всі підприємницькі структури користуються послугами інноваційних фондів і комерційних банків, бірж (товарно-сировинних, фондових, праці) та інших інститутів ринкової інфраструктури;

12) структурні зміни в суспільстві. Суспільні зміни в суспільстві також впливають на показники ефективності на різних рівнях господарювання.

Також слід відзначити, що досягнення певного рівня успішності функціонування підприємства нерозривно пов'язане з набуттям підприємством ознак конкурентоспроможності. Конкурентне ринкове

середовище вимагає від підприємства постійного вдосконалення. Для того, щоб бути конкурентоспроможним, підприємство повинно мати конкурентні переваги, основними шляхами їх отримання є такі:

- стати кращим самому через вживання заходів щодо удосконалення власної діяльності та підвищення її ефективності;
- безпосередньо послабити конкурентів;
- змінити ринкове середовище.

Оскільки реалізація останніх двох напрямків потребує значних зусиль, основним засобом отримання конкурентних переваг залишається підвищення ефективності власної діяльності [5].

Висновки. Таким чином, ефективність виробництва (діяльності) підприємства – це комплексне поняття, що відбиває кінцеві результати використання ресурсів за певний проміжок часу, головною ознакою якого може бути необхідність досягнення мети виробничо-господарської діяльності підприємства з найменшими витратами суспільної праці або часу.

Успішна реалізація стратегії розвитку підприємства передбачає здійснення результативної, ефективної та конкурентоспроможної господарської діяльності.

Проблема підвищення ефективності виробництва та діяльності підприємства в цілому полягає в забезпеченні максимально можливого результату на кожну одиницю затрачених трудових, матеріальних і фінансових ресурсів. Основні чинники підвищення ефективності роботи підприємства полягають в підвищенні його технічного рівня, вдосконаленні управління, організації виробництва і праці, зміні обсягу та структури виробництва, поліпшенні якості природних ресурсів тощо. Лише вміле використання всієї системи названих чинників може забезпечити достатні темпи зростання ефективності виробництва.

Список літератури: 1. *Бойчук І.М.* Економіка підприємства : Навч. посіб. / *І.М. Бойчук.* – [вид. 2-ге, доп. і перероб.]. – К. : Атіка, 2007. – 528 с. 2. *Гетьман О.О.* Економіка підприємства : Навч. посіб. / *О.О. Гетьман, В.М. Шаповал.* – [2-ге вид.]. – К. : Центр учбової літератури, 2010. – 488 с. 3. Економіка підприємства : підручник / За заг. ред. *С.Ф. Покропивного.* – [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К. : *КНЕУ*, 2011. – 528 с. 4. *Сідун В.А.* Економіка підприємства : Навч. посіб. / *В.А. Сідун, Ю.В. Пономарьова.* – [вид. 2-ге, перероб. та доп.]. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. 5. *Ковальчук І.В.* Економіка підприємства : Навч. посіб. / *І.В. Ковальчук.* – К. : Знання, 2008. – 697 с.

Bibliography (transliterated): 1. Boychuk IM *Enterprise Economics: Training. guidances.* / IM Boychuk. - [Ed. 2nd, ext. and revised.]. - Kiev: Atika, 2007. - 528 p. 2. Getman OO *Enterprise Economics: Training. guidances.* / AA Getman, VM Shapoval .. - [2nd ed.]. - Kiev: Center of educational literature, 2010. - 488 p. 3. *Enterprise economy: textbook* / Pod Society. Ed. SF Pokropyvnoho. - [Ed. 2nd, revised, and add.]. - Kiev: National Economic University, 2011. - 528 p. 4. Sidun VA *Enterprise Economics: Training. guidances.* / VA Sidun, Y. Ponomarev. - [Ed. 2nd, revised, and add.]. - Kiev: Center textbooks, 2006. 5. Kovalchuk IV *Enterprise Economics: Training. guidances.* / IV Kovalchuk. - Kiev: Knowledge, 2008. - 697 p.

Надійшла (received) 17.03.2015